

Процесуальні особливості здійснення судочинства під час воєнного стану

Ганна Лебедева

суддя Одеського окружного адміністративного суду, PhD

Закон України 12.05.2015 № 389-VIII

Про правовий режим воєнного стану

Стаття 10.

1. У період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження ... судів

Стаття 12².

1. В умовах правового режиму воєнного стану суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України.

2. **Повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені.**

Про правовий режим воєнного стану

Стаття 26.

1. Правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України.

2. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється.

3. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути **змінена територіальна підсудність судових справ,** що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів.

4. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

Закон «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо зміни підсудності судів»

- 03.03.2022 Верховна Рада прийняла Закон «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо зміни підсудності судів» (законопроект № 7117).
- Законом передбачено, що у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами, **робота суду може бути припинена з одночасним визначенням іншого суду, який буде здійснювати правосуддя на території суду, що припинив діяльність та який найбільш територіально наближений до суду, роботу якого припинено.**
- На виконання зазначеного припису 08.03.2022 Голова Верховного Суду видав розпорядження, згідно з яким було змінено підсудність справ, що розглядались в Харківському та в Чернігівському регіонах. Так, справи, які розглядалися судами в Харківській області будуть передані Полтавським судам. Справи, що розглядалися в Чернігові - розподіляються між судами Черкаської та Київської області.

Рішення Ради суддів України від 25 березня 2022

року № 11

- Рекомендовано судам України, ДСА України, іншим установам системи правосуддя тимчасово відстрочити до закінчення строку дії воєнного стану в Україні надання відповідей на усі запити про публічну інформацію, які надійшли з початку введення воєнного стану в Україні - 24 лютого 2022 року.
- Рішення Ради суддів України від 25 березня 2022 року № 11 щодо надання публічної інформації про діяльність органів державної влади, їхніх працівників, в тому числі про діяльність судів та установ системи правосуддя визнати таким, що втратило чинність. (Рішення РСУ №8 від 03.02.2023 року).

КАС України в умовах воєнного стану

Особливості у КАС України були внесені з окремих питань.

Стаття 151. Не допускається забезпечення позову шляхом:

10) зупинення наказу або розпорядження командира (начальника), відданого військовослужбовцю **в умовах воєнного стану** чи в бойовій обстановці.

{Частина третю статті 151 доповнено пунктом 10 згідно із Законом № 2359-IX від 08.07.2022}

ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

4. В умовах воєнного стану адміністративні справи про заборону політичної партії відповідно до **статті 289⁻³** цього Кодексу як суду першої інстанції підсудні апеляційному адміністративному суду в апеляційному окрузі, що включає місто Львів. Припинення чи скасування воєнного стану не є підставою для передачі адміністративних справ про заборону політичної партії відповідно до **статті 289⁻³** цього Кодексу, розгляд яких розпочато в умовах воєнного стану та не завершено, до суду, зазначеного у **частині другій** статті 22 цього Кодексу.

{Розділ VII доповнено пунктом 4 згідно із Законом № 2243-IX від 03.05.2022}

Повітряна тривога

- При розв'язанні питання про наявність підстав для відкладення розгляду справи, у якій на початок судового засідання оголошено сигнал «повітряна тривога» суд має керуватися пріоритетом збереження життя і здоров'я людини, а обов'язком суду є сприяти учасникам судового процесу в реалізації ними процесуальних прав, зокрема на участь у судовому розгляді, та виходити з того, що відсутній **учасник справи не з'явився в судове засідання з об'єктивних і поважних причин**, за відсутності клопотання про розгляд справи за його відсутності.
- При цьому обставини оголошення сигналу «повітряна тривога» у певному регіоні слід вважати **загальновідомими**, тобто такими що не потребують доказування, а неявка у судове засідання учасників справи може бути спричинена такою **надзвичайною ситуацією**, яка об'єктивно унеможлиблює завчасне подання клопотання про відкладення розгляду справи з цих причин.
- Такі висновки викладені в постанові Верховного Суду від 22.12.2022 у справі № 910/2116/21 (910/12050/21)

Клопотання про відеоконференцію

При цьому Верховний Суд врахував, що процесуальне законодавство **не містить приписів, які б унеможливлювали звернення до суду з єдиним (одним) клопотанням (заявою) щодо участі у всіх судових засіданнях по справі в режимі відеоконференції** (що й було зроблено товариством) або передбачали звернення виключно з окремим клопотанням (заявою) щодо кожного судового засідання.

Постанова КГС ВС від 23 березня 2023 року у справі № 905/2371/21

I. ЗУПИНЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ

Зупинення провадження у справі

- п. 5 ч. 1 ст. 236 КАС України

Суд зупиняє провадження у справі в разі перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції, - до припинення перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції

Постанова КАС ВС у справі №380/7845/21 від 27.02.2023

55. Наведене правове регулювання дозволяє дійти висновку, що норма пункту 5 частини першої статті 236 КАС України може бути застосована судами при вирішенні питання про зупинення провадження у справі **лише у разі перебування фізичної особи, яка є стороною чи третьою особою, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору**, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції, до припинення перебування такої фізичної особи у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції.

56. При цьому на органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації, які входять до організаційної структури Збройних Сил України, норма пункту 5 частини першої статті 236 КАС України не поширюється.

ПИТАННЯ:

- Чи повинен суд зупинити провадження у справі, якщо стороною є особа, яка перебуває у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан, **без клопотання сторони про зупинення провадження у справі?**

Висновок робочої групи КАС ВС з питань вивчення практики застосування процесуального законодавства від 19.09.2022:

(1) п. 5 ч. 1 ст. 236 КАС України не застосовується у випадку, якщо сторони обізнані про справу, висловили свою позицію по справі та заявили клопотання про розгляд справи за їх відсутності або зазначили про можливість прибуття у судове засідання.

(2) суд зупиняє провадження у справі за позовом фізичної особи у разі повідомлення нею про наявність обставин, передбачених п. 5 ч. 1 ст. 236 КАС України.

(3) в ухвалі про відкриття провадження у справі пропонувати учасникам справи повідомити суд про бажання брати участь у розгляді справи або про розгляд справи за їх відсутності та про можливість прибуття у судове засідання.

II. СТРОКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Процесуальні строки

- Щодо процесуальних строків, то воєнний стан не впливає на їх перебіг, проте може бути поважною причиною для поновлення або продовження процесуального строку; процесуальний строк, встановлений судом, поновленню не підлягає, а може бути виключно продовжений за клопотанням сторони спору; **на час дії воєнного стану продовжуються строк загальної та спеціальної позовної давності, передбачений нормами цивільного та господарського законодавства.**

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ПОВАЖНОСТІ

- Добросовісність заявника
- Поведінка заявника (пасивність чи активний захист)
- Тривалість пропуску строку
- Характер порушеного права
- Істотність порушення
- Істотність перешкоди
- Наслідки для третіх осіб
- Виконання рішення
- Можливість відновлення складу учасників

Підходи ЄСПЛ до поновлення строків

- 1) поновлення пропущеного строку є порушенням принципу правової визначеності, тому **має бути достатньо виправданим та обґрунтованим;**
- 2) поновленню підлягає лише той строк, який пропущений з **поважних, об'єктивних, непереборних, не залежних від волі та поведінки особи обставин;**
- 3) оцінка поважності причин пропуску строку має здійснюватися **індивідуально** у кожній справі;
- 4) будь-які поважні **причини** пропуску строку **не можуть розцінюватися як абсолютна підстава** для поновлення строку;
- 5) необхідно **враховувати тривалість пропуску** строку,
- 6) враховувати можливі **наслідки** його відновлення **для інших осіб.**

ОЦІНКА ПОВАЖНОСТІ

Інакшого способу визначити, які причини належить віднести до поважних, ніж через зовнішню оцінку (кваліфікацію) змісту конкретних обставин, хронологію та **послідовність дій суб`єкта правовідносин перед зверненням до суду за захистом свого права**, немає.

Під таку оцінку мають потрапляти певні явища, фактори та їх юридична природа; тривалість строку, який пропущений; те, чи могли і яким чином певні фактори завадити вчасно звернутися до суду, чи перебувають вони у причинному зв`язку із пропуском строку звернення до суду; яка була поведінка суб`єкта звернення протягом цього строку; які дії він вчиняв, і чи пов`язані вони з готуванням до звернення до суду тощо.

Постанова ВП ВС від 20.11.2019 , № 9901/405/1

Критерії «поважності» причин

- 1) це обставина або кілька обставин, яка безпосередньо унеможлиблює або **ускладнює можливість** вчинення процесуальних дій у визначений законом строк (**є причиною**);
- 2) це обставина, яка виникла **об'єктивно**, незалежно від волі особи, яка пропустила строк;
- 3) ця причина виникла **або тривала протягом строку**, який пропущено;
- 4) ця обставина підтверджується належними і допустимими засобами **доказування**.

Постанова ВС від 27.11.2018 № 473/2236/17

НЕповажні причини

- Сам лише факт введення воєнного стану на території України не може бути визнаний поважною причиною для продовження строку на усунення недоліків апеляційної скарги для органу державної влади **без**

(1) **зазначення конкретних обставин** та без

(2) **надання відповідних доказів того, як саме введення воєнного стану вплинуло на роботу цього державного органу,**

що, в свою чергу, обумовило неможливість сплати судового збору.

(05.09.2022, № 640/20133/21 та ін.)

ВІЙНА, як причина пропуску строку

- введення воєнного стану в Україні та обмеження роботи відділень ПОШТОВОГО зв'язку (13.04.2022, №420/16529/21);
- позивач з 18.04.2022 та дотепер перебуває на військовій службі (15.07.2022, № 460/14618/21)
- відсутність фінансування державного органу в умовах воєнного стану як підстава для продовження строку для сплати судового збору (14.06.2022, №460/9624/20).

Ухвала КАС ВС від 13.04.2022, №420/16529/21

- Касаційна скарга містить клопотання про поновлення строку на касаційне оскарження, яке скаржник обґрунтовує тим, що у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні та обмеженою роботою відділень поштового зв'язку він не мав можливості надіслати касаційну скаргу у строк встановлений законом.
- Розглянувши заяву про поновлення строку на касаційне оскарження, колегія суддів дійшла висновку про поважність причин його пропуску та наявність підстав для його поновлення.

Ухвала КАС ВС від 15.07.2022, №

460/14618/21

- В обґрунтування вказаного клопотання скаржник вказує, що позивач з **18.04.2022 мобілізований у Збройні Сили України та не знаходиться по місцю свого проживання у місті Києві**. Відповідно, він не мав можливості отримати оскаржувану постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду.
- Про результати розгляду апеляційної скарги відповідача стало відомо з Єдиного державного реєстру судових рішень 22.06.2022, оскільки судовий реєстр з моменту оголошення військового стану не працював, іншої можливості дізнатися про прийняту постанову не було. Також, на підтвердження того, що ОСОБА_1 проходить військову службу з 18 квітня 2022 року по теперішній час, скаржником надано до суду довідку військової частини А7013 форми 5 № 749 від 09 травня 2022 року.
- Враховуючи запровадження в Україні **правового режиму воєнного стану, а також зважаючи на те, що позивач з 18.04.2022 та дотепер перебуває на військовій службі, Суд дійшов висновку про поважність причин пропуску строку на касаційне оскарження та наявності підстав для його поновлення.**

Ухвала КАС ВС від 14.06.2022, №460/9624/20

- Верховний Суд ухвалою від 18.05.2022 зазначену касаційну скаргу залишив без руху з підстав невідповідності касаційної скарги вимогам статті 330 Кодексу адміністративного судочинства України Верховний Суд ухвалою від 18.05.2022 зазначену касаційну скаргу залишив без руху з підстав невідповідності касаційної скарги вимогам статті 330 Кодексу адміністративного судочинства України (далі - КАС України) та **надав скаржнику десятиденний строк для усунення недоліків касаційної скарги з дня отримання копії цієї ухвали, для надання платіжного документа про оплату судового збору за подання касаційної скарги у розмірі встановленому Законом № 3674-VI.**
- Згідно з рекомендованим повідомленням про вручення поштового відправлення (№0102936311900) копія ухвали суду від 18.05.2022 про залишення касаційної скарги без руху отримана скаржником 23.05.2022.
- У зв'язку з отриманням вищезгаданої ухвали суду про залишення касаційної скарги без руху, скаржник 06.06.2022 подав до суду **клопотання про продовження процесуального строку для усунення недоліків касаційної скарги до завершення воєнного стану.** Своє клопотання мотивує тим, що згідно з Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Своє клопотання мотивує тим, що згідно з Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24.02.2022 №2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», з 05:30 год. 24.02.2022 в Україні введено воєнний стан, який в подальшому був продовжений Указами Президента України, затвердженими Законами України, до 05:30 год. 23.08.2022. Так, зважаючи на майновий стан органів ДПС, внаслідок впровадження воєнного стану, на рахунку за КВЕК 2800 (за яким здійснюються видатки для сплати судового збору) в умовах воєнного стану не здійснюється фінансування, отже, скаржник просить продовжити строк для усунення недоліків.
- **Колегія суддів вважає за можливе, враховуючи введення воєнного стану в країні, частково задовольнити**

Неповажні причини

- **Організація дистанційної роботи**

запроваджений дистанційний режим роботи працівників апарату не є поважними, оскільки обставини внутрішньої роботи в межах установи є суб`єктивними, адже стосуються належної організації роботи в середині установи та залежать від волі керівника та працівників, а тому не виправдовують зволікання у вчиненні процесуальних дій.

(Постанова КАС ВС від 23.05.2022 № 640/11534/21)

НЕповажні причини

- Погодження та сплата судового збору державним органом

Постанова ВС від 10.04.2020 № 806/5362/15

- Нерозуміння або незнання законодавства

Постанова ВС від 27.11.2018 № 473/2236/17

- Затримка з реєстрацією вхідної кореспонденції

Постанова ВС від 24.01.2018 № 826/364/15

- Труднощі в організації своєчасного виконання обов'язків товариством

Ухвала ВС від 16.03.2018 № 808/418/17

НЕповажні причини

- Перебування у відпусках, відрядження та на лікарняному
Постанова ВС від 06.03.2019 №805/1985/18-а
- Перебування позивача під амбулаторним наглядом
Постанова ВС 26.03.2020 №805/2688/18-а
- Лікування на умовах денного стаціонару
Постанова ВС від 13.03.2019 №826/13430/17
- Наявність іншого судового спору
Постанова ВС від 26.02.2020, №140/965/18

НЕповажні: за межами строку

- Пропуск шестимісячного строку **після** закінчення стаціонарного лікування.

Постанова ВС 26.03.2020 №805/2688/18-а

- Перебування на станціонарному лікування **після** спливу шестимісячного строку

Постанова ВС від 05.03.2020 №200/2808/19-а

- Служити в ЗСУ розпочав **через 11 місяців** з часу закінчення строку звернення до суду.

Постанова ВС від 26.02.2020 №140/965/18

Публічна служба

- При розгляді спорів з приводу прийняття громадян на публічну службу... **застосовуються строки** звернення до суду, встановлені **спеціальними законами**.
- Якщо ці закони зазначених питань не врегульовують, то з врахуванням необхідності **субсидіарного застосування законів про працю** суди повинні виходити зі строків ..., визначених ч.1 ст. 233 КЗпП України.
- Коли особа вважає, що її права при прийнятті, проходженні або звільненні з публічної служби були порушені, вона має право звернутися до суду **у більш стислі строки, ніж на загальних підставах**.

Постанова ВП ВС від 02.07.2020, № 9901/561/19

Стаття 233. Строки звернення до суду за вирішенням трудових спорів

- Із заявою про вирішення трудового спору у справах про звільнення працівник має право звернутися до суду в місячний строк з дня вручення копії наказу (розпорядження) про звільнення, а у справах про виплату всіх сум, що належать працівникові при звільненні, - у **тримісячний строк** з дня одержання ним письмового повідомлення про суми, нараховані та виплачені йому при звільненні (стаття 116).
- (частина друга із змінами внесеними Законом № 2352-IX від 01.07.2022)

Постанова КАС ВС у справі №240/532/20

від 11.02.2021 (у складі палати)

- У зв'язку з цим судова палата з розгляду справ щодо виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду **відступає** від висновку **щодо застосування частини першої статті 233 КЗпП України для обчислення строку звернення до адміністративного суду з вимогами про стягнення середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні**, викладеному в постановах Верховного Суду від 30 січня 2019 року (справа №806/2164/16), від 11 лютого 2020 (справа №420/2934/19), від 13 березня 2019 року (справа №813/1001/17), одночасно **погоджуючись** з висновком **щодо застосування частини п'ятої статті 122 КАС України** у подібних правовідносинах, викладеному в постановах Верховного Суду від 04 грудня 2019 року (справа №815/2681/17) і від 22 січня 2020 року (справа №620/1982/19).

Постанова КАС ВС від 18 серпня 2022 року справа № 560/7496/20

- Таким чином, у постанові від 08 лютого 2022 року у справі № 755/12623/19 (провадження № 14-47цс21) Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Об'єднаної палати Касаційного Цивільного Суду у складі Верховного Суду, викладеного у постанові від 10 жовтня 2019 року у справі №369/10046/18 (провадження № 61-9664сво19), задля формування єдиної судової практики щодо застосування частини другої статті 233 КЗпП України, оскільки середній заробіток за час вимушеного прогулу є, по суті, неотриманою заробітною платою за невиконання трудової функції не з вини працівника, на яку поширюються норми законодавства про оплату праці.
- До вимушеного прогулу прирівнюється затримка роботодавцем виконання рішення про поновлення на роботі (стаття 236 КЗпП України).

Постанова КАС ВС від 19 січня 2023 року у справі № 460/17052/21

«Проте, як на момент звільнення позивача з військової служби (31 липня 2020 року), виключення його із списків особового складу частини та всіх видів забезпечення (02 вересня 2020 року), так і на момент отримання відповіді відповідача від 02 серпня 2021 року № 436, наданої на заяву про надання довідки про розмір грошового забезпечення, частина другої статті 233 КЗпП України діяла в редакції, якою строк звернення працівника до суду з позовом про стягнення належної йому при звільненні заробітної плати у разі порушення законодавства про оплату праці не обмежувався будь-яким строком.

Втім, судом апеляційної інстанції помилково застосовано редакцію частини другої статті 233 КЗпП України, чинну на момент постановлення оскаржуваного судового рішення.

Крім того, суд наголошує, що відповідно до пункту першого глави ХІХ «Прикінцеві положення» КЗпП України під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), строки, визначені статтею 233 цього Кодексу, продовжуються на строк дії такого карантину.»

Перехідні положення ПК

- 69.9. Для платників податків та контролюючих органів зупиняється перебіг строків, визначених податковим законодавством та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи

Строки звернення до суду після процедури досудового врегулювання щодо рішень про нарахування грошових зобов'язань

- ...норма пункту 56.19 статті 56 ПК України є спеціальною щодо норми частини четвертої статті 122 КАС України, має перевагу в застосуванні у податкових спорах і регулює визначену її предметом групу правовідносин – оскарження в судовому порядку податкових повідомлень-рішень та інших рішень контролюючих органів про нарахування грошових зобов'язань за умови попереднього використання позивачем досудового порядку вирішення спору (застосування процедури адміністративного оскарження – абзац третій пункту 56.18 статті 56 ПК України). Вона встановлює строк для їх оскарження протягом місяця, що настає за днем закінчення процедури адміністративного оскарження.

Постанова Палати КАС ВС від 26.11.2020 по справі №500/2486/19

Строки звернення до суду, у спорах, у яких позивачами не використовувалась процедура досудового врегулювання, щодо рішень про нарахування грошових зобов'язань

- Процесуальний строк звернення до суду з позовом про скасування податкового повідомлення-рішення (рішення про застосування штрафних санкцій) у випадку, якщо платником податків не використовувалася процедура досудового вирішення спору (адміністративного оскарження) визначається частиною другою статті 122 КАС України – становить шість місяців і обчислюється з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів. Такий висновок не суперечить пункту 56.18 статті 56 ПК України, який закріплює право на звернення до суду з позовом у будь-який момент після отримання такого рішення, але при реалізації цього права має враховуватися строк давності.

Постанова Палати КАС ВС від 27 січня 2022 року по справі №160/11673/20

Оскарження вимоги по ЄСВ після досудового врегулювання

- Закон № 2464-VI не визначив детального та послідовного алгоритму дій платника податків у разі незадоволення результатами досудового оскарження та, як наслідок, не визначив строків звернення до суду в такому випадку.

строк, протягом якого особа може звернутися до суду після застосування процедури досудового оскарження вимоги фіскального органу про сплату єдиного внеску, визначений частиною четвертою статті 122 КАС України, і складає три місяці з дня отримання платником рішення органу доходів і зборів вищого рівня, прийнятого за наслідками розгляду відповідної скарги

Постанова Палати КАС ВС від 25.02.2021 по справі №580/3469/19

Чи можна вважати поважними причинами пропуску строку звернення до суду зміну правової позиції Верховного Суду?

- Перехідний період
Для забезпечення реалізації права на звернення до суду у вказаних умовах особі має бути забезпечений певний розумний строк, достатній для формулювання правової позиції і вчинення дій з підготовки відповідного позову та його подання до суду. Тобто, новий підхід Верховного Суду у питанні визначення строку звернення до суду з позовами може застосовуватися для нових позовів, поданих після ухвалення відповідного рішення, однак, при вирішенні питання поновлення строку звернення з позовом істотне значення мають такі обставини: строк, який сплинув після зміни судової практики і до моменту звернення до суду з позовом; причини, які заважали звернутися до суду з позовом у максимально короткий термін після зміни судової практики; чи є підставі вважати, що позивачем було допущено необґрунтовані зволікання.

Постанови КАС ВС від 27 січня 2022 року по справі №160/11673/20, від 23 вересня 2021 року по справі №640/11650/21, від 27 липня 2021 року по справі №580/3400/20.

Зміна практики

- Судова палата повторно наголошує на висновку Верховного Суду, викладеному у постанові від 26 листопада 2020 року у справі № 500/2486/19, про те, що після ухвалення цієї постанови *суди повинні уникати формального підходу при застосуванні її висновків*, зокрема не допускати випадків скасування судових рішень з мотивів пропуску строку звернення до суду, ухвалених відповідно до усталеної на той час судової практики, лише на тій підставі, що станом на час ухвалення судового рішення змінилось тлумачення Верховним Судом відповідної норми права з цього питання.

У цій справі позивач звернувся до суду з позовом 23 вересня 2020 року, тобто до зміни судової практики, яка відбулася в бік тлумачення норм права щодо застосування коротших строків звернення до суду. Незважаючи на те, що суд апеляційної інстанції правильно визначився із темпоральними межами процесуального строку, який підлягає застосуванню у спірних правовідносинах, скасування ним рішення суду першої інстанції за встановлених у цій справі обставин та із застосуванням нової судової практики через пропуск строку звернення до суду з позовом є проявом надмірного формалізму, що є неприпустимим, оскільки на момент подання позову та відкриття судом першої інстанції провадження у справі сталою була судова практика щодо тривалості строку звернення до суду з позовом про скасування рішень про визначення грошових зобов'язань у 1095 днів, на врахування якої *небезпідставно сподівався позивач* і яка була врахована судом першої інстанції.

Постанова Палати КАС ВС від 27 січня 2022 року по справі №160/11673/20

Постанова ВП ВС від 19 січня 2023 року по справі №140/1770/19

- У разі ж несвоєчасного відшкодування заборгованості з ПДВ та/або пені, нарахованої на таку заборгованість, платник, звертаючись до суду, фактично просить захистити його право на отримання зазначених коштів, які залишаються невиплаченими у зв'язку з невиконанням суб'єктом владних повноважень комплексу покладених на нього обов'язків. Відтак предметом оскарження у такому випадку є відповідна бездіяльність суб'єкта владних повноважень, а отже, положення статті 102 ПК України, до яких відсилає пункт 56.18 статті 56 цього Кодексу, застосовуватись не можуть.

Ураховуючи наведене, стаття 102 ПК України, у тому числі й пункт 102.5 цієї статті, не є тим «іншим законом», яким установлені спеціальні строки звернення до суду з вимогами, спрямованими на захист та відновлення порушених прав платників податків у відносинах, що виникають у зв'язку з несвоєчасним відшкодуванням бюджетної заборгованості ПДВ та/або пені, нарахованої на таку заборгованість, а тому до спірних правовідносин підлягають застосуванню положення частини другої статті 122 КАС України, у якій передбачено загальний шестимісячний строк звернення до адміністративного суду.

Отже, платник ПДВ може звернутися до адміністративного суду з вимогами про визнання протиправною бездіяльності суб'єкта владних повноважень з погашення заборгованості з відшкодування ПДВ та/або пені, нарахованої на таку заборгованість, протягом шести місяців з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів.

Постанова ВП ВС від 16 лютого 2023 року по справі

№803/1149/18

- ПК не містить прямої норми, яка б визначала строки звернення до суду з вимогами, спрямованими на захист та відновлення порушених прав платників податків у відносинах, що виникають у зв'язку з несвоєчасним відшкодуванням ПДВ державою.
У разі несвоєчасного відшкодування заборгованості з ПДВ та/або пені, нарахованої на таку заборгованість, платник, звертаючись до суду, фактично просить захистити його право на отримання зазначених коштів, які залишаються невиконаними у зв'язку з невиконанням СВП комплексу покладених на нього обов'язків. Відтак предметом оскарження у такому випадку є відповідна бездіяльність СВП, а отже, положення статті 102 ПК, до яких відсилає пункт 56.18 статті 56 цього Кодексу, застосовуватись не можуть.
Аналіз положень статті 102 ПК, у тому числі й пункту 102.5 цієї статті, вказує на те, що ці норми не є тим «іншим законом», яким установлені спеціальні строки звернення до суду з вимогами, спрямованими на захист та відновлення порушених прав платників податків у відносинах, що виникають у зв'язку з несвоєчасним відшкодуванням бюджетної заборгованості з ПДВ та/або пені, нарахованої на таку заборгованість, а тому підлягають застосуванню положення частини другої статті 122 КАС, яка встановлює загальний шестимісячний строк звернення до адміністративного суду.
- ВП ВС позбавлена можливості прийняти рішення по суті заявлених позовних вимог, оскільки позивач не звертався до суду першої інстанції із заявою про поновлення строку звернення до адміністративного суду, а цей суд у порядку статті 123 КАС не надав можливості позивачу скористатися правом подати відповідну заяву, в якій вказати причини поважності пропуску строку звернення до суду. Суд апеляційної інстанції вказаних процесуальних порушень суду першої інстанції не виправив. Крім того, скасовані всі судові рішення в справі про стягнення на користь ФОП заборгованості з відшкодування ПДВ та справу направлено на новий розгляд до суду першої інстанції, а вимоги ФОП про стягнення пені прямо залежать від розгляду його первинних вимог з відшкодування ПДВ.

III. КОМУНІКАЦІЯ СУДУ В УМОВАХ ВІЙНИ

124 КАС

- 3. Судовий виклик ... здійснюється:
- 1) за наявності в особи офіційної електронної адреси - шляхом надсилання повістки на офіційну електронну адресу;
- 2) за відсутності в особи офіційної електронної адреси –
 - шляхом надсилання повістки рекомендованою кореспонденцією (листом, телеграмою), кур'єром із зворотною розпискою за адресами, вказаними цими особами, або
 - шляхом надсилання тексту повістки в порядку, визначеному статтею 129 цього Кодексу.

Положення про ЄСІТС

5.8) офіційна електронна адреса – сервіс Електронного кабінету ЄСІТС, адреса електронної пошти,

(1) вказана користувачем в Електронному кабінеті ЄСІТС, або

(2) адреса електронної пошти, вказана в одному з державних реєстрів.

<http://email.court.gov.ua/search>

129 КАС

1. За письмовою заявою учасника ..., який не має офіційної електронної адреси, текст повістки надсилається йому судом електронною поштою, факсимільним повідомленням, телефонограмою, текстовим повідомленням з використанням мобільного зв'язку на відповідну адресу електронної пошти, номер факсу, телефаксу, телефону, зазначені у відповідній письмовій заяві.

4. Положення частин 2 та 3 цієї статті (про підтвердження отримання) не застосовуються, якщо направлення повістки здійснюється судом з використанням засобів мобільного зв'язку, які забезпечують фіксацію повідомлення або виклику. В такому випадку повістка вважається врученою з моменту її доставки учаснику судового процесу.

165.5.2 КАС

5. В позовній заяві зазначаються:

відомі номери засобів зв'язку, офіційна електронна адреса або адреса електронної пошти.

- Чи відповідає заява БЕЗ цих даних формі?
- Чи є зазначення електронної адреси у позовній заяві достатнім для комунікації?

РІШЕННЯ РСУ від 05.08.2022 № 26

- За спеціальним фондом на придбання марок передбачено 107 087,2 тис. гривень. За перше півріччя 2022 року профінансовано 790,1 тис. грн, що становить **0,7%** від кошторисних призначень.
- Така тенденція зберігається за всіма напрямками поточних видатків.
- Придбання конвертів профінансовано на 0,1% від кошторис призначень, оплата послуг поштових відправлень з відбитком кліше державного знаку маркувальної машини на 5,9%, оплата інших поштових послуг на 2,7%.
- **У 2023 році фінансування судової влади зменшиться** з 16,2 до 13,5 млрд. грн за загальним фондом, тобто на 2,7 млрд грн, що становить близько **17%**.

Закон № 2461-ІХ від 27.07.2022

- Додатковим способом інформування про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, місце, дату і час судового засідання, може бути надання інформації з використанням Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, у тому числі з використанням мобільного застосунку **Порталу Дія**.
- Програмними засобами Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, у тому числі мобільного застосунку Порталу **Дія**, може бути також забезпечено **додаткове інформування** сторін спору, авторизованих через Єдиний державний веб-портал електронних послуг або через мобільний застосунок Порталу Дія, шляхом відображення в електронній формі судового рішення у справі, виконавчого документа.

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙ

Рішення ВРП 17.08.2021 № 1845/0/15-21 «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (Положення про ЄСІТС)

- Стимулювати офіційну реєстрацію учасників в «Електронному кабінеті»
- Стимулювати комунікацію електронними засобами, телефоном та месенджерами (роздавати відвідувачам клопотання в канцелярії)
- Відзначати в рішеннях суду відсутність фінансування та рішення РСУ 05.08.2022 №26.

Положення про ЄСІТС

10. Адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, судові експерти, державні органи та органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання державного та комунального секторів економіки реєструють свої офіційні електронні адреси в ЄСІТС в обов'язковому порядку.

Інші особи реєструють свої офіційні електронні адреси в ЄСІТС у добровільному порядку.

- Не приймати позовні заяви? Повертати? Без руху?

Постанова КАС від 08.09.2022, № 380/1598/22

Повертаючи позовну заяву, суд першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, виходив із того, що з 5 жовтня 2021 року **адвокати зобов'язані зареєструвати свої офіційні електронні адреси в ЄСІТС в обов'язковому порядку та вчиняти процесуальні дії виключно в електронній формі**, однак позивач підписав та подав позовну заяву у письмовій формі, а не у електронній формі через ЄСІТС з використанням власного кваліфікованого електронного підпису, як це передбачено пунктом 16 розділу III Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

41. З вищенаведених положень законодавства вбачається, що звернення з процесуальними документами в електронній формі з обов'язковим їх скріпленням власним електронним підписом учасника справи з використанням підсистеми «Електронний суд» **є лише альтернативою, яка не виключає можливості звернення учасників справи до суду з позовними заявами, скаргами та іншими визначеними законом процесуальними документами, оформленими в паперовій формі та підписаними безпосередньо учасником справи або його представником.**

Положення про ЄСІТС

37. Особам, які не мають зареєстрованих Електронних кабінетів, документи у передбачених цим пунктом випадках можуть надсилатися засобами підсистем ЄСІТС на адресу електронної пошти, вказану такими особами під час подання документів до суду.

Положення про ЄСІСТ

111. До початку функціонування всіх підсистем (модулів) ЄСІСТ процесуальні та інші документи можуть подаватися до суду в електронній формі з використанням офіційної електронної адреси або адреси електронної пошти, з якої надійшли документи, засвідчені кваліфікованим електронним підписом.

До початку функціонування всіх підсистем (модулів) ЄСІСТ суд надсилає документи у справах або на офіційну електронну адресу або адресу електронної пошти, з якої надійшли до суду документи, засвідчені кваліфікованим електронним підписом.

Постанова КАС ВС 23.09.2022, № 640/25274/21

Законопроект №7574-д

- ВРУ прийняла законопроект №7574-д «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремії підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами»

- Законопроектом запропоновано доповнити ГПК України Законопроектом запропоновано доповнити ГПК України, КАС України Законопроектом запропоновано доповнити ГПК України, КАС України та ЦПК України такими положеннями:
 - змінити термін «офіційна електронна адреса в ЄСІТС» на «електронний кабінет в ЄСІТС», що сприятиме правильному розумінню цього інструменту учасниками судового розгляду;
 - поширити обов'язок реєстрації електронного кабінету в ЄСІТС для всіх юридичних осіб;

- у разі звернення до суду особою, яка зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не виконала свого обов'язку, документи такої особи залишатимуться **судом без руху або повертатимуться, не приймаючись до розгляду судом, залежно від виду процесуального документа;**
- встановити такий обов'язковий реквізит для всіх заяв по суті справи, інших процесуальних заяв, клопотань, як зазначення в тексті відомостей про наявність або відсутність електронного кабінету;
- забезпечити можливість для сторони направляти документи через ЄСІТС іншим учасникам справи, у разі наявності в них електронного кабінету.

Прикінцеві та перехідні положення

- Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, **та вводиться в дію через 90 днів з дня його опублікування**, крім: підпункту 1 пункту 2 та підпункту 1 пункту 3 розділу I цього Закону в частині обов'язкової реєстрації юридичними особами (приватної форми власності) електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційнотелекомунікаційній системі або її окремих підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, **які вводяться в дію через сім місяців з дня опублікування цього Закону**

ПОСТАНОВА КАС/ВС від 22.08.2022, № 420/435/21

надсилання е-мейлом на офіційну адресу

ОСОБЛИВОСТІ

- ✓ Мінагрополітики наполягає на тому, що йому не було відомо про його участь у розгляді цієї справи в апеляційному порядку, оскільки рішення судів та матеріали цієї судової справи не надходили до Мінагрополітики, зокрема, шляхом надсилання на офіційну електронну адресу, а саме: info@minagro.com.ua.
- ✓ При цьому, як стверджує скаржник, доступ в підсистемі «Електронний суд» до вищевказаної судової справи в Мінагрополітики відсутній.

ПОСТАНОВА КАС/ВС від 22.08.2022, № 420/435/21 надсилання е-мейлом на офіційну адресу

ОСОБЛИВОСТІ

- є докази доставлення електронних листів судом апеляційної інстанції (разом із вкладеннями, у тому числі, повістками про виклик) на офіційну електронну адресу Мінагрополітики,
- Є електронне повідомлення, отримане 5ААС 08.08.2021 о 15.07 від Департаменту правового забезпечення Мінагрополітики (law@minagro.gov.ua) про те, що електронний лист, направлений апеляційним судом на адресу вищевказаного Департаменту 28.07.2021 о 15:08 годині, **було прочитано** 18.08.2021 о 15:06.
- є довідка секретаря про те, що підтвердження суду від Мінагрополітики про отримання тексту повісток не надходило.
- за таких обставин, враховуючи положення ч.3 ст.129 КАС України, колегія суддів констатує, що **Мінагрополітики вважається належним чином повідомленим про дату, час і місце судового розгляду, а повістка є врученою з моменту складання секретарем судового засідання відповідної довідки**, тобто, за вищенаведених обставин, -
● 30.07.2021.

ПОСТАНОВА КАС/ВС від 22.08.2022, № 420/435/21 надсилання е-мейлом на офіційну адресу

ВИСНОВКИ СУДУ

- ✓ За критично низького рівня фінансування судових установ, 5ААС, не маючи коштів, передбачених на відправку поштової кореспонденції, здійснив судове повідомлення Мінагрополітики про розгляд цієї справи **виходячи з наявних у нього можливостей, однак, у спосіб, передбачений ст.125 КАС України**, а саме - шляхом направлення повістки про виклик до суду на офіційну електронну адресу цього міністерства, **яка була вказана останнім на його офіційному веб-сайті як така, що передбачена для вхідної кореспонденції.**
- ✓ у такий саме спосіб (електронною поштою) здійснювалось судове повідомлення й інших учасників справи.
- ✓ отже під час апеляційного перегляду усі учасники перебували у однакових, рівних умовах.

ПОСТАНОВА КАС/ВС від 22.08.2022, № 420/435/21 надсилання е-мейлом на офіційну адресу поза ЄСІТС

ВИСНОВКИ СУДУ

- беручи до уваги те, що повістка про виклик до суду була надіслана 5ААС на адресу електронної пошти, вказану на офіційному веб-сайті Мінагрополітики як для вхідної кореспонденції (doc@minagro.com.ua), і такий електронний лист суду апеляційної інстанції було доставлено за цією електронною адресою, однак цей орган у порядку, встановленому процесуальним законом, не підтвердив суду отримання тексту повістки, про що секретарем судового засідання складено довідку, колегія суддів відхиляє доводи касаційної скарги про те, що Мінагрополітики не було належним чином повідомлене розгляд цієї справи, який відбувся 13.09.2021, і не вбачає підстав для скасування оскаржуваної постанови суду апеляційної інстанції з огляду на вищенаведені аргументи скажника.

Постанова КАС 30.08.2022, №459/3660/21 надсилання на ЄСІТС, але не офіційну

- ГУ Держпраці у скарзі зазначає, що не отримувало копію ухвали про залишення його апеляційної скарги без руху, оскільки офіційна електронна адреса ГУ Держпраці це - dsp@lviv.dsp.gov.ua, яку й було ним зазначено в апеляційній скарзі, а не ІНФОРМАЦІЯ_1, на яку суд апеляційної інстанції направив в електронному вигляді зазначену вище ухвалу цього ж суду від 15.04.2022.

Постанова КАС 30.08.2022,

№459/3660/21

- Положення передбачене надсилання відповідних документів саме до Електронного кабінету незалежно від прив`язки до електронної адреси користувача такого кабінету, визначеної ним своїм внутрішнім документом як офіційна, оскільки для функціонування ЄСІТС офіційною електронною адресою в розумінні Положення визначається адреса електронної пошти, вказана користувачем в Електронному кабінеті.

Ухвала КАС ВС від 01.08.2022, № 420/151/20

- З огляду на запровадження підсистем ЄСІТС «Електронний кабінет» та «Електронний суд», що забезпечують можливість направлення судом документів у справах в електронній формі шляхом їхнього надсилання до Електронного кабінету користувача (у тому числі автоматично), **приписи підпункту 15.15 розділу VII Перехідні положення КАС України щодо обов'язкового вручення судового рішення виключно у паперовій формі, за таких обставин, не мають імперативного характеру.**
- Отже, аналіз наведених норм у системному зв'язку з положенням пункту 2 частини шостої статті 251 КАС України дає підстави для висновку, що оскільки днем вручення судового рішення є день отримання судом повідомлення про доставлення копії судового рішення на офіційну електронну адресу особи, а сервіс Електронного кабінету ЄСІТС за приписами Положення про ЄСІТС є саме такою адресою, то надсилання процесуальних документів за допомогою підсистем ЄСІТС «Електронний кабінет» та «Електронний суд» є днем вручення судового рішення, за умови отримання відповідного повідомлення про його доставлення.

Належне вручення рішень за КАС (ст. 251)

- Вручення в суді під розписку
- Надсилання на офіційну електронну адресу
- Рекомендований лист з повідомленням про вручення /«паперовий» процес.

11. У випадку розгляду справи за матеріалами в паперовій формі судові рішення надсилаються в паперовій формі рекомендованим листом із повідомленням про вручення.

АРГУМЕНТИ

- (1) відсутність фінансування є об'єктивною, тривалою обставиною, що не залежить від суду та сторін.
- (2) відсутність фінансування – перешкода для здійснення правосуддя.
- (3) правосуддя не може зупинятися.
- (4) розподіл тягаря фінансування правосуддя на всіх сторін.
- (5) надсилання тексту судового рішення е-мейлом, на месенджери чи повідомлення телефонограмою, повідомлений стороною, презюмує обізнаність з рішенням.
- (6) ЄСПЛ оцінює загальну справедливість провадження.

ЄСПЛ: Горячий проти України – 43925/18

12... органи власти можуть бути притягнуті до відповідальності лише за ненадіслання відповідних документів заявнику...

.. хоча загальна концепція справедливого судового розгляду та фундаментальний принцип змагальності провадження вимагають, щоб судові документи були належним чином вручені учаснику судового процесу, стаття 6 Конвенції не заходить так далеко, щоб зобов'язувати національні органи власти забезпечити бездоганне функціонування поштової системи.

А держави?

Повідомлення учасників справи через альтернативні джерела зв'язку

- Справа №560/5541/20
- Ключовим правовим питанням у справі є застосування ст. 251 КАС України стосовно дотримання судом порядку вручення судових рішень та правові наслідки їх надсилання у спосіб, що не передбачений законодавством.
- Узагальнено, правовий висновок зводиться до того, що належним способом вручення судового рішення може вважатися лише його надсилання рекомендованим листом (не телефоном, не електронною поштою поза «Електронним кабінетом» Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі - ЄСІТС), не службами для обміну миттєвими повідомленнями (месенджерями)).

Ухвала про передачу справи на ВП ВС від 17.11.2022

- Відтак є практична потреба у розв`язанні цієї проблеми шляхом розширеного тлумачення статті 251 КАС України з урахуванням реальної ситуації, в якій опинилися суди через неналежне фінансування.
- (а) щодо незадовільного забезпечення судів
- (б) щодо наслідків незадовільного забезпечення судів
- (в) щодо способів забезпечення права знати про суд та презумпцію обізнаності
- (г) щодо забезпечення мети правосуддя

Ухвала про передачу справи на ВП ВС від 17.11.2022

- 36. Неналежне, вкрай обмежене фінансування діяльності судів безпосередньо впливає на організацію їх роботи і здатність виконувати процесуальні норми, що потребують відповідного матеріального забезпечення: електроенергії, інтернету, паперу, конвертів, марок, поштових витрат. Без такого забезпечення виконати деякі вимоги процесуальних кодексів суди просто не можуть.
- 38. Однак правильне загалом твердження про те, що суди повинні неухильно дотримуватися норм процесуального права, з урахування відсутності фінансування не відповідає на ключове питання - як. Як має діяти суддя, який протягом тривалого часу об'єктивно через незалежні від нього обставини позбавлений можливості виконати вимоги процесуального закону через відсутність фінансування, зокрема, як направити стороні копію ухвали рекомендованим листом з повідомлення про вручення, як це передбачено у статті 251 КАС України.

Ухвала про передачу справи на ВП ВС від 17.11.2022

- Направити, коли з`явиться фінансування.
- направити за кошти сторін
- направити за власні кошти судді
- використовувати інші способи комунікації, не передбачені статтею 251 КАС України

Кожен із запропонованих варіантів у тій чи іншій мірі не відповідає закону, а законний варіант є неможливим. Отож, судам, для того щоб здійснювати правосуддя, доводиться обирати такий спосіб дій, який призводить до найменших негативних наслідків.

Презупція обізнаності

41. Застосовуючи процесуальний закон і формуючи відповідну практику, видається важливим враховувати реальні обставини, в яких працюють суди, і тлумачити його у світлі забезпечення гарантій на доступ до суду та його безперервної роботи. Лише такий підхід забезпечить практичну відповідь на реальні проблеми та виклики сучасності.

45. Вважаємо, що ключовим для оцінки правомірності цих дій суду має бути не спосіб їх вчинення (надсилання чи не надсилання рекомендованого листа), а їх здатність забезпечити досягнення мети - інформування особи про судові рішення. Якщо особа знає або не може не знати про судові рішення, саме лише ненадсилання їй тексту рішення рекомендованим листом є формальним порушенням і не повинно мати правового значення, адже правову мету досягнуто.

Презумпція обізнаності

46. За формального підходу, ненадсилання особі судового рішення рекомендованим листом, як це передбачено статтею 251 КАС України, свідчить про те, що його не вручено. Однак на практиці навіть дотримання такого порядку не гарантує, що особа знає про судові рішення. Навіть якщо хтось розписався про отримання листа, то невідомо чи це був особисто учасник справи, чи відкрито листа, чи прочитано судові рішення. Закон лише виходить з презумпції, що учасник справи повинен дізнатися, не може не знати про текст судового рішення, надісланий йому поштою рекомендованим листом. Тобто діє презумпція обізнаності.

47. Цю ж презумпцію обізнаності слід застосовувати і до випадків інформування учасника справи про судові рішення альтернативними способами повідомлення. Тим більше, така презумпція вже застосовується під час вручення повісток.

Ухвала ВП ВС від 07.12.2022

- 13. Велика Палата звертає увагу, що в межах фактичних передумов розгляду касаційної скарги в цій справі касаційний суд може сам визначити, чи обраний апеляційним судом спосіб повідомлення касатора про рух справи справді порушив чи обмежив його право на апеляційний перегляд. Зокрема, може відповісти і вирішити, чи за умови, коли апелянт беззаперечно (достеменно) знав про ухвалу суду про залишення апеляційної скарги без руху, про її зміст та обов'язок прореагувати на вимоги суду і відтак міг виконати ці вимоги, але свідомо цього не робив, оскільки очікував на формальне отримання копії ухвали поштою рекомендованим листом, зазнав обмеження на доступ до апеляційного перегляду справи тільки тому, що отримав судове повідомлення про рух справи, яке було надіслане з використанням альтернативних засобів комунікації.

Постанова КАС ВС від 01.02.2023

На час прийняття оскаржуваної ухвали суд апеляційної інстанції достовірно не пересвідчився в отриманні ухвали про залишення апеляційної скарги без руху скаргником.

Застосування наслідків, встановлених положеннями пункту 1 частини 4 статті 169 КАС України, можливе лише за умов беззаперечного встановлення та з'ясування судом дня вручення ухвали про залишення апеляційної скарги без руху, яке є визначальним для обчислення строку встановленого судом для усунення відповідних недоліків.

У зв'язку з викладеним, колегія суддів вважає, що ухвала апеляційного суду про повернення апеляційної скарги підлягає скасуванню, оскільки судом апеляційної інстанції порушено порядок направлення копії судового рішення у справі та відповідно передчасно застосовано наслідки, визначені частиною 2 статті 298 КАС України щодо повернення апеляційної скарги у зв'язку з невиконанням вимог ухвали про залишення апеляційної скарги без руху у встановлений судом строк.

Окрема думка

38. З огляду на це, тлумачення і застосування усіх процесуальних правових норм повинно відбуватися у спосіб, що забезпечує можливість досягнення мети судів. Немає користі від формального дотримання правових норм, якщо це перешкоджає меті правосуддя.

39. В умовах, коли законодавча та виконавча гілки влади не можуть вирішити проблем, з якими стикнулася судова влада, саме судова влада повинна знайти вихід із ситуації, запровадивши таке застосування правових норм, яке забезпечує роботу суду і здійснення безперервного правосуддя відповідно до Конституції України.

Окрема думка

41. Зі змісту ухвали Сьомого апеляційного адміністративного суду від 15.07.2021 вбачається, що копія ухвали суду про залишення апеляційної скарги без руху направлялася на номер телефону НОМЕР_1 через застосунок «Viber». Також телефонограмою від 25.06.2021 позивача повідомлено про наявність ухвали про залишення апеляційної скарги без руху від 20.05.2021.

42. Повертаючи апеляційну скаргу заявникові у зв'язку із невиконанням вимог ухвали суду про залишення апеляційної скарги без руху, суд апеляційної інстанції мотивував її тим, що здійснив усе можливе для належного повідомлення апелянта щодо його скарги, проте станом на 25.07.2021 вимоги ухвали Сьомого апеляційного адміністративного суду про залишення апеляційної скарги без руху апелянтом не виконані.

Окрема думка

46. Зазначені обставини, на мою думку, свідчать про те, що позивач ОСОБА_1 не міг не знати про ухвалу суду. Твердження про те, що ухвалу йому не було вручено і він не міг знати про її існування, нічим не доведене і не спростовує презумпції обізнаності.

До того ж позивач мав доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень, з якого згодом й дізнався до ухвалу суду про повернення апеляційної скарги. У такий самий спосіб він міг дізнатися і про ухвалу про залишення апеляційної скарги без руху.

47. Зважаючи на це, саме лише недотримання судом вимог частини 5 статті 251 КАС України (в частині надсилання судового рішення рекомендованим листом з повідомленням про вручення) є формальним порушенням, яке не може бути підставою для скасування ухвали суду.

48. Обґрунтування «презумпції обізнаності», наведене в ухвалі від 17.11.2022, було сприйнято Касаційним цивільним судом у складі Верховного Суду і застосовано у постановках від 20.11.2022 № 759/14068/19 та від 20.01.2023 у справі № 465/6147/18.

- Не було перешкод для застосування "презумпції обізнаності" і у справі, що
- розглядається, де її було обґрунтовано вперше.

Постанова КЦС ВС від 06.03.2023

№ 753/19393/20 (61-6136св22)

- Для вручення повісток закон передбачає альтернативні способи комунікації.
- Якщо учасник надав суду електронну адресу (хоча міг цього і не робити), зазначивши її у заяві (скарзі), то слід припустити, що учасник бажає, принаймні не заперечує, щоб ці засоби комунікації використовувалися судом. Це, в свою чергу, покладає на учасника справи обов'язок отримувати повідомлення і відповідати на них.

Заява сторони процесу про відправлення судових повісток засобами електронної пошти

- Що цікаво, наведена вище практика Верховного Суду не містить інформації щодо наявності заяви сторони процесу про відправлення судових повісток засобами електронної пошти. Тобто достатньо лише самого факту відправлення з власної, зазначеної в тексті процесуального документа, електронної адреси листа на адресу відповідного суду для того, щоб суд мав право відправляти за цією ж адресою судові повістки в електронному вигляді, і таке відправлення вважалось належним повідомленням сторони.

Постанова КЦС ВС №761/877/20 від 26 жовтня 2022 року

Зміст вказаної процесуальної норми свідчить про те, що для цілей ЦПК України офіційною електронною адресою є електронна адреса, зареєстрована в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі.

Результат аналізу частини шостої статті 128, частини першої статті 130 ЦПК України дає підстави для висновку, що судова повістка надсилається на офіційну електронну адресу відповідного учасника справи лише у разі наявності у нього офіційної електронної адреси.

Вказаний висновок також узгоджується з правовою позицією щодо належного виклику учасника справи засобами електронної пошти, викладеною Верховним Судом у постанові від 01 червня 2022 року у справі № 761/42977/19 (провадження № 61-1933св22).

Електронна адреса, яку позивач вказав в апеляційній скарзі та на яку суд апеляційної інстанції направив позивачу судову повістку-повідомлення про призначення розгляду справи, містить доменне ім'я @mail.gov.ua, тобто сервісу електронної пошти Електронного суду, а тому є офіційною.

Таким чином, позивач був належним чином повідомлений про дату, час і місце розгляду справи в суді апеляційної інстанції, що відповідає статті 128, частині третій статті 368 ЦПК України.

Месенджер Viber

- Починаючи з 15 лютого 2023 року, сторони судового процесу можуть отримувати судові повістки, повідомлення та виклики за допомогою месенджера Viber. Відповідні зміни запроваджені оновленим Порядком надсилання судових повісток, повідомлень і викликів учасникам судового процесу в електронній формі затвердженим наказом ДСА України від 23.01.2023 № 28 (надалі – Наказ № 28).
- Такий спосіб повідомлення учасників судового процесу не буде вважатись єдиним законним шляхом повідомлення, він існуватиме поряд з іншими способами повідомлення. **Зокрема, для цього необхідна буде заява особи, яка виявить своє бажання отримувати повідомлення в даному месенджері.**

Правовий режим на тимчасово окупованій території України

- Питання інформування учасників справ, які опинилися на тимчасово окупованій території України, законодавець врегулював ще у квітні 2022 року: було внесено зміни до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».
- Так, ч. 1 ст. 12-1 «Порядок виклику в суд та повідомлення про судові рішення» цього Закону передбачає: «**якщо остання відома адреса місця проживання (перебування), місцезнаходження чи місця роботи учасників справи знаходиться на тимчасово окупованій території, суд викликає або повідомляє учасників справи, які не мають офіційної електронної адреси, про дату, час і місце першого судового засідання у справі через оголошення на офіційному веб-сайті судової влади України, яке повинно бути розміщене не пізніше ніж за двадцять днів до дати відповідного судового засідання**» .

Перелік тимчасово окупованих територій

Постановою Кабінету Міністрів України від 06.12.2022 № 1364 «Деякі питання формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією» визначено механізм формування єдиного переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією .

На виконання зазначеної постанови наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309 затверджено **новий Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, та скасовано аналогічний попередній наказ від 25.04.2022 №75**

Законопроект № 8358 "Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України та інших законодавчих актів щодо здійснення судочинства під час дії воєнного чи надзвичайного стану та врегулювання спорів за участі судді".

- Законопроектом пропонується:
- - передбачити можливість надавати повноваження секретаря іншим працівникам апарату суду та можливість дистанційної роботи секретаря;
- - встановити, що суд викликає або повідомляє учасників судового процесу про дату, час і місце судового засідання у справі будь-якими можливими засобами, на всі відомі засоби комунікації (телефонограма, СМС повідомлення, електронна пошта, повідомлення у месенджерах тощо), а також через оголошення на офіційному веб-порталі судової влади України. При цьому, виклик або повідомлення вважається врученим учаснику судового процесу лише у випадку надходження до суду підтвердження про отримання чи ознайомлення із викликом або повідомленням;
- - передбачити, що підготовче провадження та\або судовий розгляд має бути проведений протягом розумного строку з урахуванням можливості учасників справи взяти участь у розгляді справи;
- - розширити сферу застосування письмового провадження у судах всіх юрисдикцій;
- - поширити особливості розгляду судових справ, які застосовувалися у зв'язку із введенням карантину з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), також і на період дії воєнного чи надзвичайного стану;
- - передбачити можливість дистанційного доступу до автоматизованої системи документообігу суду з використанням власного кваліфікованого електронного підпису судді

судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України щодо особливостей роботи судів та суддів під час дії воєнного чи надзвичайного стану»

Законопроектом №9151 пропонують внести зміни до КАСУ внести зміни до КАСУ, ЦПК внести зміни до КАСУ, ЦПК і ГПК, які передбачають:

- введення особливого тимчасового режиму роботи суду та суддів на території, де введено воєнний чи надзвичайний стан;
- участь суддів та/або секретаря судового засідання у судовому засіданні дистанційно у режимі відеоконференції, зокрема, поза межами зали судових засідань, із застосуванням власних технічних засобів;
- нові особливості підписання судових рішень і процесуальних документів, зокрема, кваліфікованим електронним підписом без складання їх паперового оригіналу;
- особливості проведення судових засідань у приміщенні суду;
- особливості приймання документів судом тощо.

Дякую за увагу